

MANIFEST NATUURINCLUSIEVE LANDBOUW

Op weg naar Nederland als Levend Lab

januari 2017

Samenvatting

- 1) Wij zijn een netwerk van initiatiefnemers in de natuurinclusieve landbouw. Een netwerk dat zich ontwikkelt vanuit de praktijk van onderop en optrekt met alle actoren die onze grondslagen steunen en onze beweging mee vorm geven.
- 2) Wij streven naar voedselzekerheid en voedselkwaliteit door onze productiviteit maximaal, direct en proactief te enten op de levende natuur met haar eigenschappen en kwaliteiten. En daarmee natuur en landbouw op een hoger niveau met elkaar laat samenwerken.
- 3) Wij weten dat dit een basis is voor duurzaam en meervoudig rendement dankzij de wereldwijde en Nederlandse voorbeelden van natuurinclusieve pioniers en koplopers, en zetten ons in om hun kennis, inzicht en vaardigheid te verdiepen, te verbreden en te verspreiden.
- 4) Wij onderstrepen bovendien het potentieel van een natuurinclusieve koers als input voor systemische innovaties als antwoord op complexe en urgente kwesties zoals klimaatverandering, achteruitgang van biodiversiteit en bodemvruchtbaarheid, gezondheid van consumenten en bestaanszekerheid voor boerengezinnen.
- 5) Wij zijn onderweg naar de aftrap van Nederland als Levend Lab voor natuurinclusieve landbouw op 1 januari 2018.
- 6) Wij zetten Nederland daarmee scherper op de internationale kaart van verwante agro-ecologische ontwikkelingen. We maken ons sterk voor de natuurinclusieve aspecten van internationale voedselketens.
- 7) Wij werken vanuit kleine veranderingen en verbetering. We zijn een lerende omgeving waar we stap voor stap groeien naar een verdere integratie van landbouw en natuur. Dat is wat we bedoelen met een Levend Lab of Living Lab.
- 8) Wij onderzoeken manieren om consumenten te betrekken die vanuit eigen duurzame motivaties nieuwe voedselkeuzes kunnen maken.
- 9) Wij zien een natuurinclusieve landbouw als een vanzelfsprekende basis voor een vitaal, cultureel rijk en economisch gezond platteland. Een omgeving waarin mensen in verbinding met hun omgeving aan een gezond toekomstperspectief werken.
- 10) Als onze ambities voor 2030 stellen wij: actieve betrokkenheid van 8.000 boeren en 250 coöperaties en sociale ondernemingen, steunbetuiging van 1.000.000 burgers.

MANIFEST NATUURINCLUSIEVE LANDBOUW

Op weg naar Nederland als Levend Lab

januari 2017

Het mondiale voedselsysteem is toe aan een nieuw hoofdstuk. In Nederland vinden steeds meer partijen elkaar om dit te gaan schrijven onder de noemer 'natuurinclusieve landbouw'. Namens de bottom-up georganiseerde sector die wij daarvoor met elkaar opbouwen, verwoorden wij ons perspectief in dit manifest. Daarmee dient het als kapstok voor de verdere ontwikkeling en bundeling van het krachtenveld rond natuurinclusieve landbouw.

Wij zijn een groeiend netwerk van natuurinclusieve initiatiefnemers in de landbouw. Met ondernemingslust en de voeten op de grond. Georganiseerd op menselijke maat. En gericht op blijvend en meervoudig rendement. Wij zoeken naar een werkelijke re-integratie van natuur en landbouw, naar soevereiniteit van mensen over hun voedsel, en naar de bronnen van een vitaal platteland. En wij bouwen van onderop aan de capaciteit voor een transitie van ons landbouw- en voedselsysteem op natuurinclusieve basis. Eind november 2016 hebben we het netwerk natuurinclusieve landbouw gemobiliseerd met enkele honderden initiatiefnemers en betrokkenen besloten om te starten met het proces om te komen tot een bottom-up ontwikkeling van de natuurinclusieve landbouw met als vorm een levend laboratorium en het opstellen van dit manifest als eerste stap.

Wij geloven dat wij kunnen zorgen voor voldoende voedsel van hoge kwaliteit voor ons allemaal. De sleutel daartoe is om maximaal, bewust en proactief samen te werken met de levende natuur: met de rijkdom, veerkracht en intelligentie zoals die zijn beproefd in het succes van haar evolutie. Wij geloven dat wij samen met velen de levende bodem kunnen herstellen en de agro-ecosystemen in onze omgeving kunnen aanwakkeren tot hun volle potentieel. Tot een overvloed aan voedzame planten en dieren, voortgebracht uit water, zonlicht, lucht en aarde. En wij geloven dat wij alleen door natuur en landbouw op een hoger niveau met elkaar samen te laten werken, de voedselzekerheid kunnen realiseren die wij wensen voor onszelf, en voor hen die na ons komen.

Wij weten dat wij voor een duurzaam voedselsysteem de ecologie en economie niet langer tegen elkaar uit hoeven te spelen. De voorbeelden van wereldwijde en ook Nederlandse pioniers en koplopers in de natuurinclusieve landbouw laten ons dat overtuigend zien. Wij weten ook dat hun aanpak niet alleen henzelf meerwaarde biedt, maar ook antwoorden geeft op complexe en urgente maatschappelijke kwesties. Kwesties als zorg voor een goede bodemvruchtbaarheid en productiviteit, behoud en verbetering van biodiversiteit en waterkwaliteit, klimaatmitigatie en – adaptie, de gezondheid van consumenten en landbouwdieren en *last but not least*: bestaanszekerheid voor boer(inn)en. En wij weten dat er nog veel meer burgers, ondernemers en initiatiefnemers - jong en oud - benieuwd zijn naar de kennis, inzichten en vaardigheden waarmee zij zich hun eigen weg naar een natuurinclusieve landbouw kunnen banen.

Wij werken aan de verbinding van initiatieven en aan de versterking en verbreding tot een effectief netwerk voor de natuurinclusieve landbouw. Om onze ambities tot stand te kunnen brengen trekken wij op met alle actoren en partijen die onze uitgangspunten delen en zich daar in woord en daad aan willen wijden. Wij werken aan ruimere toegang tot producten uit de natuurinclusieve landbouw, en aan breed draagvlak onder de bevolking. Wij werken aan pilots, scholing en documentatie, en aan de transparantie van praktijkresultaten door middel van onderzoek en communicatie. En wij werken aan zinvolle routes naar beleid en regelgeving die de toepasbaarheid en het rendement van een

natuurinclusieve landbouw in Nederland en via de aan Nederland verbonden ketens blijvend verruimen.

ONS DOEL: waar willen we heen?

Op 1 januari 2018 vieren we de aftrap van Nederland als Levend Lab voor Natuurinclusieve Landbouw.

Aanloop

In de aanloop daarnaartoe zetten wij bakens uit voor de ontwikkeling van ons huidige, veelkleurige veld van initiatieven tot een dynamische Bottom-up Topsector Natuurinclusieve Landbouw.

Onderweg naar 2018 en daarna zoeken wij verbreding naar nieuwe en jonge partners zoals in thema's van gezondheid, consumentenvraag, klimaat, bos- en natuurbeheer, circulaire economie, transparante en inclusieve ketens en werkgelegenheid. Wij organiseren ons als een diversiteit aan spelers in rollen die horen bij de aanzienlijke opgaven van een landbouw met toekomst: sociaal, cultureel, ecologisch en economisch. Hierbij verkennen wij ook de Europese en wereldwijde context van Nederland als agrarische speler, en de grotere internationale dimensies van het voedselsysteem en de transitie daarvan.

Bottom-up naast Top-down benadering

De transitie van en naar een meer natuurinclusieve landbouw heeft baat bij een meervoudige aanpak met diverse dimensies. Daarom bestaat het bottom-up netwerk, met de ondernemer centraal, naast een meer top-down georganiseerde structuur in de landbouw en natuur.

Definitie

Het paradigma van een natuurinclusieve landbouw verwijst expliciet naar vormen van voedselproductie waarin de centrale plek is ingeruimd voor de levende natuur met haar eigenschappen en kwaliteiten. Een krappere definitie zou in dit stadium van onze beweging niet de ruimte laten voor de bedoelde verkenning van dit omvangrijke terrein en daar groei in door te maken. De scope van het netwerk start van gangbaar bedrijf met akkerranden tot voedselbossen.

Onderweg naar 2018 en daarna zullen we toetsen of en zo ja welke behoeften aan verdere aanscherping er in het netwerk leven. Voor nu kiezen we voor een open benadering van het netwerk.

Motivatie en ambitie

Onze motivatie wordt tevens gevoed door renderende innovaties en waardevolle praktijkexperimenten. Deze zijn te vinden in vernieuwende categorieën als de benutting van functionele agrobiodiversiteit, agrarisch natuurbeheer, reanimatie en verbetering van bodembioïologie, opbouw van netto bodemkoolstof, grasgevoerde veehouderij, permacultuur, voedselbosbouw en het beheer van cultuurlandschap met hoge biodiversiteit. Ook liggen er aanknopingspunten bij defensieve maatregelen, zoals tegen bodemdegradatie door zaai van volggewassen, niet-kerende grondbewerking en bovengrondse mesttoediening. **Onderweg naar 2018** en daarna zullen zich zonder twijfel weer nieuwe varianten van natuurinclusieve landbouw aandienen.

Onze ambities richten zich primair op het zichtbaar maken het verder ontwikkelen en communiceren van herkenbare en renderende vormen van natuurinclusief landgebruik en voedselproductie. Initiatieven die (inter)nationaal kunnen gelden als een geloofwaardig perspectief. Wij beschouwen

een natuurinclusieve landbouw als basis voor de gewenste systeeminnovaties in de landbouw.

Onderweg naar 2018 zullen wij onze uitgangspunten, overwegingen en ambities op de kaart blijven zetten. Nederland als Levend Lab zal fungeren als voertuig voor ontwikkelingen die ook elders binnen en buiten Europa aan kracht winnen.

WAAROM? Wat is de urgentie?

Jarenlang hebben we gehandeld vanuit het idee dat we landbouw en natuur van elkaar moesten scheiden, dat het bodemkapitaal onuitputtelijk leek en dat de landbouw moest streven naar blijvende productieverhoging. De bijbehorende voedselproductiemethoden staan steeds vaker op gespannen voet met natuurambities en internationaal met bijvoorbeeld rechten van inheems bevolkingsgroepen. Biodiversiteit vormt echter de basis voor alle landbouwkundige productiviteit, terwijl het agrarische landschap op zijn beurt de basis vormt voor een groot deel van de flora en fauna waarvoor we Europese beschermingsverplichtingen zijn aangegaan. Intussen vormen agrarische inkomens een bron van groeiende zorgen, raakt de verstedelijkende consument steeds verder vervreemd van vers voedsel.

In reactie op de urgentie wordt inmiddels op diverse niveaus erkend hoe belangrijk het is om de landbouw sterker en directer op de natuur te enten. Zo pleit in eigen land het Planbureau voor de Leefomgeving in zijn Balans van de Leefomgeving 2016 expliciet voor de ontwikkeling van een meer natuurinclusieve landbouw. Ook in Europees verband komt de biodiversiteit in agrarische landschappen zozeer onder druk te staan, dat het Europese Parlement sinds voorjaar 2016 sterk aandringt op de realisatie van reeds geformuleerde strategiedoelen. Op VN-niveau is de urgentie voor verandering terug te vinden in het Strategisch Plan voor Biodiversiteit 2011-2020 (CBD), en al eerder benoemden de VN noodzakelijke koerswijzigingen binnen het mondiale landbouwsysteem in de Sustainable Development Goals (SDG's). Zo onderstreept Doelstelling 2 dat het tijd is om een eind aan honger te maken, voedselzekerheid te bewerkstelligen, voedselkwaliteit te verbeteren en duurzame landbouw te bevorderen. Doelstelling 12 richt zich op verantwoorde vormen van productie en consumptie, Doelstelling 15 op herstel en duurzaam beheer van terrestrische ecosystemen en het stoppen van de biodiversiteitsafname, en Doelstelling nr. 17 bepleit de mondiale samenwerking ten behoeve van duurzame ontwikkelingen. Wij zien hoe de natuurinclusieve landbouw op al deze fronten een bijdrage in de gewenste richting geeft.

HOE? Wat zijn onze integrale thema's?

Integratie landbouw en natuur

Nederland heeft 1.800.000 ha landbouwgrond en 600.000 ha ecologische hoofdstructuur. Ruimtelijk zijn de functies van landbouw en natuur dus van elkaar gescheiden, en inmiddels worden zij vaak zelfs beschouwd als wezenlijk strijdig met elkaar. Niettemin beïnvloeden zij elkaar overal en altijd, en zouden zij bovendien veel meer complementair kunnen zijn. Zodoende koersen wij op het genereren van meer samenhang tussen landbouw en natuur, en werken we toe naar een veerkrachtig en rendabel voedselsysteem, dat tevens dient als drager van biodiversiteit, ecologische functionaliteit, werkgelegenheid en maatschappelijke gebruiks- en belevingswaarden.

Opschaling en professionalisering

In de praktijk zijn reeds diverse technieken en strategieën voor een natuurinclusieve landbouw uitgetoet, theoretisch onderbouwd en doorontwikkeld. Deze vinden we onder meer binnen categorieën als de biologische landbouw en het agrarisch natuurbeheer. Vooruitgang wordt geboekt door zowel gangbare als biologische boeren die experimenteren met manieren om hun natuurlijk kapitaal op te bouwen en hun productiviteit en rendement daar direct op te enten. Deze ontwikkeling verdient een professionele infrastructuur op de schaal van de agrosector, die zich door komende generaties verder laat verfijnen, en vraagt om innovatief en integraal beleid voor voedsel, geluk en gezondheid, natuur en landschap.

De consument

Bewustwording en handelingsperspectief bij iedereen die eet - de consument - vormen grote opgaven die een integrale aanpak vragen. De soevereiniteit die wij bij consumenten willen aanwakken overstijgt het maken van nieuwe keuzes uit een gegeven aanbod op het schap, en omvat juist ook toenemende sturing vanuit de vraag: voor welke producten willen consumenten werkelijk verantwoordelijkheid nemen, en via welke routes zouden die beschikbaar moeten komen? Wij zien in een natuurinclusieve landbouw ruimschoots aanknopingspunten om hechter op te trekken met consumenten, en samen nieuwe manieren en strategieën te ontwikkelen.

Internationaal

Met zijn vele internationale relaties zal Nederland als Levend Lab voor natuurinclusieve landbouw ook over de eigen grenzen impact kunnen genereren. Aanknopingspunten daarvoor zijn behalve de aanzienlijke import- en exportdimensies van bijvoorbeeld veevoer en de daarmee samenhangende voetafdruk van ons land in andere werelddelen, fruit, thee, koffie en palmolie. Ook onder meer de strijd tegen bodemdegradatie, de diversificatie van bestaande landbouwsystemen, ongelijke machtsverhoudingen of Nederlandse financieringsstromen die effect hebben op landgebruik.

Investerings

Investerings voor systeeminnovaties zijn in principe aanzienlijk, maar uiteenlopende voorbeelden suggereren dat de kosten van een natuurinclusieve landbouw op termijn categorisch en blijvend lager kunnen liggen. Dit geldt vanaf het niveau van individuele bedrijven tot dat van de gehele maatschappij, en strekt zich ook uit naar vermeden collectieve kosten ter compensatie van de dalende kwaliteit van bodem, lucht en water, de impact van klimaatverandering en de afname van biodiversiteit. Dat betekent dat er vooral op het gebied van kennis en innovatie geïnvesteerd moet worden in een sterker op natuur georiënteerde landbouw. We bepleiten een verschuiving van kennis en innovatie budgetten naar een natuur en landbouw gebaseerde richting.

HOE? Wat zijn onze routes

Wij koersen op Nederland als Levend Lab voor de Natuurinclusieve Landbouw om samenhang en versnelling te brengen in ons eigen leer- en groeiproces voor de transitie van ons voedselsysteem tussen nu en 2030. Dit zijn vervolgens de routes waarlangs we dat doel willen bereiken.

Route 1: opbouw netwerk natuurinclusieve landbouw

- We verbinden ons tot een netwerk van natuurinclusieve koplopers in de agrarische sector voor wederzijdse inspiratie, uitwisseling en samenwerking. Binnen Nederland maar ook daar buiten.

- We zorgen actief voor zichtbaarheid van de natuurinclusieve landbouw in Nederland, en zetten wereldwijde ondernemers en initiatieven letterlijk op de kaart.
- We nodigen overheden, NGO's, marktpartijen, organisaties van consumenten en actoren in onderzoek en onderwijs uit om ons netwerk te versterken.
- We vragen individuele burgers, met name ook jongere, om zich als 'vriend' bij ons netwerk aan te sluiten.

Route 2: groeien naar scherpste

- We hanteren een open definitie van natuurinclusieve landbouw en blijven daarover in gesprek met de partners in het netwerk.
- We maken ons sterk voor de ontwikkeling van systemen van monitoring waarmee iedereen de voortgang kan blijven afmeten op de eigen weg, groot of klein, naar meer integratie van natuur en landbouw.
- We werken vanuit universele agro-ecologische principes en passen die toe in maatwerk, op de schaal van individuele bedrijfsvoering tot die van gebiedsgerichte ontwikkeling.

Route 3: toepassing van kennis en kengetallen

- We stimuleren en initiëren toegepaste experimenten en onderzoek, delen ervaringen en resultaten en ontwikkelen zo kengetallen voor de natuurinclusieve praktijk, in termen van financiële, ecologische en maatschappelijke waarden.
- We sluiten aan bij bestaand agrarisch onderwijs en dragen bij aan nieuwe vormen van scholing.
- We leveren input vanuit de Nederlandse praktijk die van waarde is voor internationale wetenschapsagenda's en de ontwikkeling van fundamentele kennis. En in die interactie zoeken we ook naar kennisbronnen van elders die ons kunnen verrijken en inspireren.
- Als Bottom up beweging voelen wij ons verantwoordelijk voor de vraagarticulatie richting wetenschap en kennisinstellingen. Wij willen sturend zijn in de keuzes over het onderzoeksbudget en pleiten voor een praktijkgerichte inzet daarvan.

Route 4: ketens in beeld

- We stimuleren korte en transparante ketens en circulaire systemen waarin boeren en consument dichterbij elkaar komen te staan. We zoeken met gemotiveerde consumenten naar hefboomen voor hun voedselsoevereiniteit.
- We bouwen aan platforms waarop producenten en consumenten elkaars verhalen delen.
- We onderzoeken hoe consumenten ook zelf meer aan de teelt en verwerking van hun eigen voedsel kunnen gaan doen of kunnen investeren in het (wereldwijde) netwerk van boeren.

Route 5: ruimte door regelgeving en beleid

- We zoeken naar nieuwe openingen om knellend beleid te agenderen en samen met overheden nieuwe ruimte te maken.
- We sluiten deals op landelijk, Europees en mondiaal niveau om ruimte voor innovatie te scheppen.

Route 6: kwaliteit en cultuur

- We richten onze aandacht op aspecten van de kwaliteit van voedsel, en formuleren ambities over de mate waarin we die leidend willen maken voor de herinrichting van het voedselsysteem.
- We dragen uit dat een natuurinclusieve landbouw een onmisbare basis vormt voor een vitale plattelandscultuur, en zoeken naar vormen van sociale monitoring om de kwalitatieve aspecten hiervan te blijven evalueren en versterken.
 - We houden rekening de invloed van culturele en geografische aspecten en koppelen deze aan circulaire voedselsystemen. Dit tweespan zal ons inzicht geven in de schaal van het natuurinclusief denken en handelen.

WAT? Welke stappen zetten we onderweg naar 1.1.2018?

- Op 22 november 2016 zijn we op de werkconferentie natuurinclusieve landbouw gestart met het schrijven van een manifest. Dit presenteren we op 26 januari 2017 tijdens de Nationale Voedseltop in Den Haag.
- In dit manifest kondigen we de aftrap aan op 1 januari 2018 van Nederland als Levend Lab voor Natuurinclusieve Landbouw.
- In het voorjaar van 2017 ontwikkelen we een Plan van Aanpak voor het Levend Lab met als doel besluitvorming over dit plan in het tweede deel van 2017.
- Parallel bouwen we verder aan een Bottom-up Topsector Natuurinclusieve Landbouw.

Dit Manifest is opgesteld door de initiatiefnemers van de Bottom-up Top Sector natuurinclusieve landbouw.

Contact:

www.natuurinclusievelandbouw.nl

@natuurlandbouw

info@natuurinclusievelandbouw.nl